УДК 81’27:811.111’373.45

Н. А. Чумак,
кандидат філологічних наук
(Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка)
NChumak@bigmir.net

ТЕМПОРАЛЬНО-КОНТЕКСТУАЛЬНЕ МАРКУВАННЯ ЯК СПОСІБ ПЕРЕДАЧІ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЗАПОЗИЧЕНИХ НОМІНАЦІЙ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У статті представлено темпорально-контекстуальне маркування на прикладі французьких запозичених номінацій в англійській мові як спосіб передачі чужої лінгвокультурної інформації у мові-реципієнті. Розкрито сутність поняття "темпорально-контекстуальне маркування". З’ясовано роль контекстуального оточення французьких запозичених номінацій в англійській мові як важливого фактору, який впливає на процес їхньої лексико-семантичної адаптації у цій мові. Обґрунтовано місце темпорально-контекстуального маркування як засобу стилізації фрагменту певної часової епохи в дискурсивному фрагменті. Розглянуто основні характеристики темпорально-контекстуального маркування як способу передачі лінгвокультурної інформації на прикладі французьких історизмів, архаїзмів та неологізмів в англійській мові.

Ключові слова: *темпорально-контекстуальне маркування, лінгвокультурна інформація, запозичення, архаїзм, історизм, неологізм.*

У вивченні сучасної англійської мови одним з аспектів є прагматика, яка досліджує одиниці мови у їхньому відношенні до тих чи інших осіб, які користуються мовою [1: 153-160]. Прагматика пов’язана з активними номінативними процесами. Проблемі стилістичного маркування мовних одиниць присвячували свої роботи П. Дудик, Є. Мешалкіна, Т. Сосніна, Н. Фененко та ін. Проте не було зроблено спроби проаналізувати темпорально-контекстуально марковані французькі запозичені номінації в англійській мові як засоби передачі прихованої лінгвокультурної інформації.

Актуальність нашої роботи спричинена відсутністю комплексних наукових розвідок щодо обраної теми, а відтак необхідністю проведення дослідження темпорально-контекстуального маркування як способу передачі лінгвокультурної інформації запозичених номінацій в англійській мові. **Мета статті** полягає в тому, щоб проаналізувати темпорально-контекстуальне маркування французьких запозичених номінацій як спосіб передачі лінгвокультурної інформації в англійській мові. Дана мета передбачає вирішення таких **завдань**: 1) з’ясувати сутність темпорально-контекстуального маркування; 2) вивчити характеристики та засоби темпорально-контекстуального маркування як способу передачі лінгвокультурної інформації французьких запозичених одиниць в англійській мові.

Виклад основного матеріалу. У рамках семантико-прагматичного підходу нетиповий контекст вживання слова носієм іншого соціолекту наділяє його новим відтінком, який згодом може закріпитись в окремий лексико-семантичний варіант слова. Отож, поява у слові нового лексико-семантичного варіанта в прагматичному аспекті свідчить про його вживання у різних ситуаціях спілкування [2: 12], а отже свідчить про лексико-семантичну адаптацію даної номінації в мові. Темпорально-контекстуальне маркування запозичених номінацій пов’язане із фактором часу, який відіграє важливу роль у створенні моделі людини, а фактор людини – в моделюванні часу: людина знаходиться у точці присутності, яка умовно розчленовує лінію часу на складові [3: 89]. Увійшовши у модель світу, людина внесла у неї два складних і суперечливих компоненти: точку руху, а разом із рухом напрям руху. Точка присутності стала одночасно і точкою зору. Точка рухається, і разом з нею рухається час, а разом із ним рухається по лінії часу світ подій [4: 634]. Темпорально-контекстуальне маркування – характеристика запозичених номінацій, яка відображає закріплений у них часовий (історично-культурний) період, робить їх маніфестантами своєї епохи: *Carmagnole* ("Карманьола", народна революційна пісня-танець, що вперше зазвучала на вулицях Парижа 1792 року [5: 146]).

Найбільш значний пласт цієї лексики складають історизми або "мертві реалії" [6: 8], які внаслідок своєї часової віддаленості, втрачають актуальний характер навіть у своїй лінгвокультурі. Пор.: більшість лексем – це номінації часів Великої французької революції: *girondin / girondist* ("член політичної партії у період Великої французької революції, що представляв республіканську торгово-промислову палату; партія отримала назву від департаменту Жиронда" [5: 470]), *Fronde* ("серія громадянських війн у Франції у 1648 – 1653 рр., у яких знать повставала проти кардинала Мазаріні і королівського двору під час правління Людовіка XIV" [7]), *Jacobin*, сфера вживання яких обмежується переважно історичними хроніками. Проте переважна кількість цих історизмів, потрапивши в англійську мову та зазнавши певних метафоричних перетворень, досить широко та охоче вживаються авторами публіцистичних статей.

Наприклад, номінація *style Seconde Empire, Seconde Empire style* ("стиль другої імперії, для якого було характерним співіснування романтичної і неокласичної тенденцій" [5: 956]): *Ashton himself had misgivings over being deliberately old-fashioned (he was re-creating a second-empire French style*) [8]. Номінація *la*

© Чумак Н. А., 2014

Fronde вживається авторкою статті під назвою "Frondely remembered" символічно на позначення повстання рибалок у Франції та блокування європейських портів: *The French call it a fronde. And so do you, but you have probably forgotten the word's meaning: "violent political opposition". So, the French call it a fronde and they're good at it. Today's champions of la fronde are French fishermen; they are on their way to block European ports with their colleagues after two weeks of blockading French ports* [9].

Однак, варто наголосити, що архаїзація певних сторін життя суспільства (а відповідно номінації, що їх позначають в мові) призводить до витіснення "мертвих реалій" із активного вокабуляру. Процес архаїзації відбувається під впливом екстралінгвістичних факторів. Наприклад, із розвитком мореплавства та кораблебудування практично зникла так звана *bisquine* ("особливий тип суден, які будувались у Бретані"): *The bisquine is a 19th century Breton fishing boat, characteristic of the region between Sant-Malo and Granville, France* [10]. Хоча лексема "*bisquine*" продовжує широко вживатись в англійській мові на позначення риболовецьких суден, що збудовані за моделлю *bisquine* або візуально на неї схожі: *Today remain the replicas of "La Cancalaise" and "La Granvillaise", that one built on the plans of the bisquine "Rose Marie" (1899, Louis Julienne*) [11]. Пор.: *Local to the Bay of Mont St Michel, the bisquine fishing boat was designed for its shallow waters and treacherous tides* [12].

На нашу думку, автор вживає запозичення, яке темпорально належить до іншої епохи з метою стилізації подій, описаних у сучасній статті, під ту чи іншу історичну епоху або ж для того, щоб змусити читачів перенестися у французьке середовище з усіма атрибутами, притаманними тим чи іншим подіям, розширити їхні "культурні знання". Це стилізація на кшталт "ілюзії дистанції часу" (термін Є. М. Мешалкіної [13: 87]), тобто так звана ілюзія присутності, яку автор створює навмисне з метою надання яскравішої правдоподібності присутності читача у тому чи іншому просторово-часовому вимірі. Так, у наступному прикладі йдеться про вихід гравця із французького футбольного клубу, і автор статті свідомо вживає замість лексеми "*French days*" – "*salade niçoise days*" (від *salade niçoise* – "французький салат з анчоусами"), вкладаючи у цей термін як просторове, так і часове навантаження, стилізуючи, таким чином, фрагмент на французький манер, що включає в себе увесь устрій французького життя: мову, їжу, звичаї, тобто усе те, що передбачало перебування у Франції: "*I know just the club for you in the Midlands.*" *It is amazing how is better his English accent since those salade niçoise days in the South of France* [14].

У фрагменті "*And Mrs. Sarko has done more to raise France's profile than any femme since Marianne*" [8] період, який бере відлік від часів Маріанни (тобто Великої французької революції), навмисне завуальовано під французький стиль для того, щоб змусити читача перенестися у Францію і прослідкувати хід історії від часів революції до становлення президента Ніколя Саркозі.

Номінація croque monsieur ("The name is based on the verb croquer ("to crunch") and the word monsieur ("mister")… The croque-monsieur's first recorded appearance on a *Parisian* café *menu* was in 1910" [7]) у фрагменті вжита замість темпорального маркера "початок XX ст." з метою введення читача у франкомовне середовище, створення "ілюзії посилання" до тієї чи іншої події, яка закріпилася у певному часовому відрізку історії і яка містить певне смислове навантаження: Gone are the Lycra halter-necks and everything-I-put-on-gives-me-a-glaringly-obvious-VPL trousers and in their place are wide-leg cotton pants, Missoni-style knits, above, and a host of tasteful and subtle prints. This is France's biggest and best export since the croque monsieur. What with Comptoir des Cotonniers, Paul & Joe and now Kookaï back on form, are we undergoing a mini French revolution? [8]. Таким чином, читаючи статтю, читач перейматиметься не лише модними реаліями, а й кулінарними вподобаннями французів, оскільки автор статті робить своєрідне "посилання" на визначений культурний феномен, значення якого може бути розкритим для аудиторії лише за допомогою фонових знань. Такого роду знання об'єктивуються семіотичними системами, обумовленими ціннісно-смисловими орієнтирами тієї чи іншої етнокультури.

Запозичені неологізми носять відносно актуальний характер, оскільки культурна інформація, тобто "фонові знання", які лежать в їхній основі, обов'язково присутні у свідомості французької лінгвокультурної спільноти, а тому і в англомовного користувача французької лінгвокультурної інформації, і таким чином, інтегрують до англомовної картини світу. Проте, науково-технічний прогрес не стоїть на місці, та загальновідомо, що мова як жива істота розвивається та змінюється дуже швидко, і відповідно те, що у ній ще вчора вважалося неологізмом, сьогодні вже є усталеним, а завтра може бути архаїзмом. Таким чином, нове слово або приживається і асимілюється мовою, тобто перестає бути неологізмом, або відкидається і у словник не потрапляє.

Так, французькі дослідники С. Декейрак та О. Шаль у свій час підкреслювали, що іноземці, які не знають таких актуальних французьких реалій, як *minitel*, не мають уявлення про культуру сучасної Франції [3: 90]. Пор.: *Minitel* ("французька комп'ютерна інформаційна система, створена у Франції наприкінці 1970-х рр." [7]). Перші користувачі випробували *мінітель* у 1980 році, і до появи Інтернету він залишався найпопулярнішим телекомунікаційним засобом в країні. Назва "мінітель" стала загальною, і використовувалася для позначення таких видів зв'язку, як "телефон" чи "Інтернет". Як видно із визначення, *мінітель* вважається специфічно французькою номінацією, на що знаходимо підтвердження в одному із дискурсивних фрагментів: *Everybody does the Club dance; "Les Crazy Signs" is as French as Le*

Weekend, Minitel and Johnny Hallyday [15], де, як відомо, *Le Weekend* – це франкомовні канадські новини, які транслюють по вихідних [15], а *Johnny Hallyday* (Джонні Холлідей – французький співак і актор [15]. Однак, будучи актуальною у 1990-х роках, номінація *minitel* наразі втратила своє початкове значення, як для французів, так і для англомовного етносу, оскільки вийшов з ужитку об'єкт, який вона позначала (01.06.2012 р. мережа *Minitel* припинила свою роботу). Те ж саме можна сказати і про запозичення *carte orange* – проїзний квиток для пересування у громадському транспорті Парижа та паризького регіону (Іль-де-Франс), проте у лютому 2009 року він був скасований та замінений на *Navigo pass*. Таким чином, з часу вилучення з ужитку відповідних реалій можна рідше спостерігати вживання однойменних номінацій в англійській мові.

До неологізмів, які широко функціонують в англійській мові, варто віднести широкий спектр номінацій сучасних французьких транспортних засобів: RER *("швидка транзитна залізнична мережа у Паризькому регіоні" [7]): …RER trains and buses in zones one and two for £5* [16]*; Batobus* ("річковий трамвайчик для прогулянки Сеною"): *If you want to do a boat trip on the Seine, take the Batobus* [7]; *Velib'* **(**"частина системи громадського транспорту французької столиці, створена за ініціативою мера Бертрана Деланое за прикладом Ліону, де вперше у Франції з'явилась громадська внутрішньоміська мережа велосипедів" [7]): *Vélib', a popular self-service bike-rental system, was introduced in Paris last year* [16]; *Noctambus* ("нічний автобус, який возить пасажирів із центру Парижа в передмістя" [7]): *The Noctambus night bus network is also available – particularly useful given the dearth of taxis in the city* [9]; *Balabus* ("туристичний автобус для знайомства з визначними пам'ятками Парижа" [7]): *You can find Balabus buses by looking for the "Bb" symbol…* [17].

Отже, сутність темпорально-контекстуального маркування запозичених номінацій полягає у їх комплексному характері, який сигналізує про часові характеристики артефактів, які ними позначені. Оскільки семантика запозичених мовних одиниць тісно пов'язана з побутом та світоглядом етносу (французького), у якому ці номінації були створені, проходячи крізь призму світосприйняття англомовним етносом, вони переживають процес метафоричного переосмислення в англійській мові, що відразу ж фіксується в пресі, проте не встигає фіксуватися словниками.

Перспективним з точки зору подальшого дослідження вважаємо вивчення соціально-контекстуального маркування запозичених мовних одиниць в англійській мові.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – М. : КомКнига, 2007. – 569 с.
2. Омельченко Л. Ф. Прагматичні характеристики англійських телескопізмів / Л. Ф. Омельченко, О. О. Жихарєва // Вісник Житомирського державного університету. Філологічні науки. – Житомир, 2010. – Вип. 51. – С. 12–16.
3. Фененко Н. А. Французские реалии в контексте теории языка : дисс. … доктора филол. наук : 10.02.05, 10.02.19 / Фененко Наталья Александровна. – Воронеж, 2008. – 259 с.
4. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека / Нина Давидовна Арутюнова. – [2-е изд., испр.]. – М. : Языки русской культуры, 1999. – 896 с.
5. Франция. Лингвострановедческий словарь / [Под. ред. Л. Г. Ведениной]. – М. : "Интердиалект +" ; ИЧП "АМТ", 1997. – 1037 с.
6. Томахин Г. Д. Реалии-американизмы : [пособие по страноведению : учеб. пос. для институт. и факульт. иностр. яз.] / Г. Д. Томахин. – М. : Высшая школа, 1988. – 239 с.
7. The Compact Oxford English Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.askoxford.com.
8. The Times [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.timesonline.co.uk.
9. The Guardian [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.guardian.co.uk.
10. The Mauritius Ships Models Homepage. The Bisquine [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://mauritius.voyaz.com/maquettes-bateaux/bisquine.htm.
11. The Francerama, websites and places of France. Sailing : the bisquine de Granville [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.francerama.com/escapades/bisquine-granville/en/index.htm.
12. The Caroline's Miscellany, 03 June 2012: Seaside Sunday : bisquine [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://carolineld.blogspot.com/search?q=Local+to+the+Bay+of+Mont+St+Michel%2C+the+bisquine+fishing+boat+was+designed.
13. Мешалкина Е. Н. Стратегии исторической стилизации в художественном переводе (на матери але англоязычной художественной литературы XVIII–XX вв.) : дис. … кандидата филол. наук : 10.02.20 / Мешалкина Евгения Николаевна. – Москва, 2008. – 206 с.
14. The Daily Mirror [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mirror.co.uk.
15. The Independent [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.independent.co.uk.
16. The Daily Telegraph [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.telegraph.co.uk.
17. The Simply Paris : Paris Travel Guide. Bus Tours [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.simplyparis.org/trip/tours/bus-tours.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Akhmanova O. S. Slovar lingvisticheskikh terminov [Dictionary of Linguistic Terms] / O. S. Akhmanova. – M. : KomKnyga, 2007. – 256 s.
2. Omelchenko L. F. Pragmatychni kharakterystyky angliyskykh teleskopizmiv [Pragmatic Characteristics of English Blends] / L. F. Omelchenko, O. O. Zhykhareva // Visnyk Zhytomyrskogo derzhavnogo universytetu. Filologichni nauky [Zhytomyr State University Journal. Philological Sciences]. – Zhytomyr, 2010. – Vyp. 51. – S. 12–16.
3. Fenenko N. A. Frantsuzskie realii v kontekste teorii yazyka [French Realia in the Context of Language Theory] : diss. … doktora filol. nauk : 10.02.05, 10.02.19 / Fenenko Natalya Aleksandrovna. – Voronezh, 2008. – 259 s.
4. Arutiunova N. D. Yazyk i mir cheloveka [Language and a Person's World] / Nina Davydovna Arutiunova. – [2-e izd., ispr.]. – M. : Yazyki russkoy kultury, 1999. – 896 s.
5. Frantsiya. Lingvostranovedcheskiy slovar [France. Encyclopedic Dictionary on Linguistic and Regional Geography] / [pod red. L. G. Vedeninoy]. – M. : "Interdialekt +" ; IChP "AMT", 1997. – 1037 s.
6. Tomakhin G. D. Realii-amerikanizmy [American Realia] : [posobie po stranovedeniyu : uchebnoye posobie dlia instit. i fakult. inostr. yaz.] / G. D. Tomakhin. – M. : Vysshaya shkola, 1988. – 239 s.
7. The Compact Oxford English Dictionary [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : http://www.askoxford.com.
8. The Times [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : http://www.timesonline.co.uk.
9. The Guardian [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : http://www.guardian.co.uk.
10. The Mauritius Ships Models Homepage. The Bisquine [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : http://mauritius.voyaz.com/maquettes-bateaux/bisquine.htm.
11. The Francerama, websites and places of France. Sailing: the bisquine de Granville [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : http://www.francerama.com/escapades/bisquine-granville/en/index.htm.
12. The Caroline's Miscellany, 03 June 2012 : Seaside Sunday: bisquine [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : http://carolineld.blogspot.com/search?q=Local+to+the+Bay+of+Mont+St+Michel%2C+the+bisquine+fishing+boat+was+designed.
13. Meshalkina E. N. Strategii istoricheskoy stilizatsii v khudozhestvennom perevode (na materiale angloyazychnoy khudozhestvennoy literatury XVIII–XX vv.) [Strategies of Stylization in the Translation of Belles-Lettres (on the Basis of the English Belles-Lettres of XVIII–XX c.] : diss. … kandidata filol. nauk : 10.02.20 / Meshalkina Yevgeniya Nikolayevna. – Moskva, 2008. – 206 s.
14. The Daily Mirror [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : http://www.mirror.co.uk.
15. The Independent [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : http://www.independent.co.uk.
16. The Daily Telegraph [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : http://www.telegraph.co.uk.
17. The Simply Paris: Paris Travel Guide. Bus Tours [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : http://www.simplyparis.org/trip/tours/bus-tours.

Матеріал надійшов до редакції 18.02. 2014 р.

Чумак Н. А. Темпорально-контекстуальное маркирование как способ передачи лингвокультурной информации заимствованных номинаций в английском языке.

В статье рассматривается темпорально-контекстуальное маркирование на примере французских заимствованных номинаций в английском языке как способ передачи чужой лингвокультурной информации в языке-реципиенте. Раскрыто сущность понятия "темпорально-контекстуального маркирования". Также речь идет о контекстуальном окружении французских заимствованных единиц в английском языке как о важном факторе, который влияет на процесс их лексическо-семантической адаптации в этом языке.

Ключевые слова: *темпорально-контекстуальное маркирование, лингвокультурная информация, заимствование, архаизм, историзм, неологизм.*

Chumak N. A. Temporal Contextual Marking as the Means of Rendering the Linguistic Cultural Information of the Loanwords in English.

The research deals with the temporal contextual marking on the basis of the French loanwords in English. It is regarded as the way of rendering the foreign linguistic cultural information in the recipient language. The notion of the "temporal contextual marking" is revealed in the article, it is defined as the characteristic of the loanwords serving to represent their historical and cultural information of any period or stylize the discourse fragment. The article dwells on the main characteristics of the temporal contextual marking as the way of rendering the cultural linguistic information on the basis of the French historical words, archaisms and neologisms.

Key words: *temporal contextual marking, linguistic cultural information, loanword, archaism, historical word, neologism.*